

Kirken Underviser

ema Bøn

Lær os at bede...

Konfirmanderne skal ikke først og fremmest lære om bøn – de skal lære at bede. Sognepræst Tine Illum giver sit bud på hvordan! Side 6

...og så be'r vi Fadervor i kor...

Hvad er det egentlig der sker, når vi beder Fadervor sammen – i kirken eller i en undervisningssituation? Side 9

...Minikonfirmander lærer at bede

"Nu fulgte en kort snak om fadervor og om stillebøn. Michael forklarede, at hvis man ikke kan finde på ord til en bøn, kan man altid bruge fadervor. Kan man heller ikke huske fadervor, kan man bare..." Side 11

Den kristne bøn

Om bønnens vilkår i vor tid. Hvordan er sammenhængen mellem bønnens indre og en ydre form? Side 14

Indhold

Bøn – indledning	3
<i>af Jan Grønborg og Inger Margrethe Mikkelsen, ansvarshavende redaktører</i>	
Undervisning i bøn?	4
<i>af Gerhard Pedersen, forhenværende rektor for pastoralseminariet i Århus</i>	
Lær os at bede...	6
<i>af Tine Illum, sognepræst i Sønder Bjert</i>	
...og så be'r vi Fadervor i kor...	9
<i>af Benthe Kleon Jeppesen, sognepræst i Vedsted og Aaby</i>	
Minikonfirmander lære at bede – en undervisningserfaring	11
<i>fortalt af diakon Michael Wæver til præst Jan Grønborg</i>	
Den kristne bøn	14
<i>af Jan Lindhardt, biskop i Roskilde</i>	
Boganmeldelse	17
<i>af Finn Rosenberg, lektor TPC Løgumkloster</i>	

Kirken Underviser

- er et tidsskrift til inspiration for alle i kirkens forskellige former for undervisning
- praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde i menigheden og det kirkelige børne- og ungdomsarbejde
- undervisningsmodeller til brug for børn, unge og voksne
- forslag til andagter og gudstjenester
- teologisk-pædagogisk information
- anmeldelser og omtale af nye undervisningsmaterialer og litteratur med relevans for det pædagogiske arbejde i kirke og menighed

www.kirken-underviser.dk

Redaktion

Ruth Bjerrum, Inger Hørup, Christiane Gammeltoft-Hansen, Jan Grønborg (ansv.), Inger Margrethe Mikkelsen (ansv.), Jette Tinggaard

Redaktionssekretær: Ruth Bjerrum
Peter Bangs Vej 1, 2000 Frederiksberg, tlf.: 38 38 41 20

Sats, layout og foto: Unitas Forlag
ISSN: 1602-2785

Udgiver:

Kirkefaglig Videreuddannelse
Diakonissestiftelsen
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg
Tlf.: 38 38 41 20
www.kirkefaglig-videreuddannelse.dk

Målsætning:

Målsætningen for Kirkefaglig Videreuddannelse er at uddanne diakonale og religionspædagogiske medarbejdere, der ud fra en kirkelig faglighed kan indgå som inspiratorer, iværksættere og ledere i kirkens arbejde.

Tryk: Clemensstrykkeriet a/s

Abonnement:

Årsabonnement (4 numre) kr. 155,-
Løssalg kr. 50,-
Henvendelse til:
Kirken Underviser c/o Unitas Forlag
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg tlf.: 36 16 64 81
E-mail forlag@unitas.dk

Indledning

"Vil du lære mig at bede?"

Kate, en af de indsatte, i filmen "Forbrydelser" kommer til præsten og siger: "Vil du lære mig at bede"?

For ikke så mange år tilbage var det stadig almindeligt at bede Fadervor i skolen, ligesom en aftenbøn ved sengetid for de fleste børn var en del af godnat-ritualet. Sådan er det som bekendt ikke længere.

Samtidig med dette traditionstab er der både hos børn og voksne en fornyet interesse for spiritualitet, symboler og ritualer.

Det er ikke kun Kate, der i dag siger: Vil du lære mig at bede? Spørgsmålet kommer fra flere sider – talt og udtalt.

At det forholder sig sådan, er en udfordring til kirken og dens undervisere – og en mulighed for besindelse på egen praksis.

I dette nummer af Kirken Underviser tager vi fat på det store tema "Bøn". Og særligt ud fra synsvinklen: At undervise i bøn.

Der er dels nogle teoretiske overvejelser om bøn - dels nogle meget konkrete undervisningseksempler.

Fælles for artiklerne kan stå et citat fra artiklen af Gerhard Pedersen: Man lærer at bede ved at gøre det sammen med nogen, som har prøvet det før. Hermed inspiration til nogen, som gerne vil lære og lære fra sig – fra "nogen, som har prøvet det før".

God læselyst!

Jan Grønborg

Inger Margrethe Mikkelsen

ansvarshavende redaktører

Undervisning i bøn?

Kan man undervise i bøn?

Svaret er enkelt. Ifølge Lukas-evangeliet bad disciple-ne Jesus: Herre, lær os at bede! Som svar på deres bøn overgav Jesus dem Fadervor, dvs en bøn, de kunne bede (Luk. 11,1-4). Ifølge Mattæus-evangeliet gav Jesus i forbindelse med overleveringen af Fadervor sine disciple en vejledning i at bede (Matt. 6,5-15). I en kristen sammenhæng er bøn med andre ord noget, man må lære.

Man lærer at bede ved at gøre det. Derfor er den vigtigste bønneskole den kristne gudstjeneste, hvor bønnerne spiller en afgørende rolle. Læsninger fra Bibelen, prædiken, dåb og nadver bindes sammen til en helhed af bøn. Mange af vore salmer har bønnens form.

Der kan dog ligge et problem i, at bønnerne bliver knyttet udelukkende til de gudstjenestelige handlinger. Det

begynde en time i religion/kristendom i skolen med bøn? Det kan man i privatskolen og efterskolen, men ikke uden videre i enhver folkeskoleklasse. Men da bøn er en central foreteelse i Bibelen og i et kristent menneskes liv, må bøn under alle omstændigheder tages op i undervisningen. Det kan så føre til, at eleverne ønsker at opleve bøn i praksis, og så må man henvise dem til de sammenhænge, hvor bønnerne lever.

En introduktion til emnet bøn i samtalen form kunne tage sit udgangspunkt i den korte introduktion til Salmebogens bønnebog, som hedder BØN (Den danske Salmebog 2003, s. 881). Her beskrives det, hvad bøn er, og man får et indtryk af bønnens forskellige udtryksformer.

Bønnens praksis

For at komme nærmere bønnens praksis kunne man dernæst gå videre og gøre samtalen mere konkret ved at gennemgå nogle bønstekster. I Salmebogens bønnebog findes 114 bønner fra vidt forskellige tider og til vidt forskellige situationer. De kunne danne baggrund for en samtale om bønnens sprog i forskellige situationer. Der findes også andre bønnebøger, som man kunne tage udgangspunkt i. Vil man tale om daglig bønsspraksis i den kristnes liv, kunne man tage udgangspunkt i Martin Luthers Morgen- og aftenbøn, som findes i Salmebogens bønnebog nr. 1 og 2.

Erfaringen fra arbejdet med konfirmander og mini-konfirmander viser, at det er en god ide at få børn og unge til at skrive bønner. Sådanne bønner kan forløse tanker og følelser hos de unge. Det at skrive en bøn siger meget om, hvad bøn er. For mange mennesker i dag er en religiøs praksis som bøn forbundet med nyreligiøs eller islamisk bønsspraksis. Men i det øjeblik de får lejlighed til at skrive en bøn, viser det sig, at også moderne folkekirkemedlemmer har behov for at udtrykke sig i bønnens sprog.

— ” —

Man lærer at bede ved at gøre
det sammen med nogen, som
har prøvet det før

faktum, at bønnerne er forsvundet fra mange menneskers dagligdag, har betydet, at de nu oplever bøn som noget, en præst eller kordegn gør ved gudstjenesten og ikke som noget, der har med det daglige liv at gøre.

Hvordan undervise i bøn?

Man lærer at bede ved at gøre det sammen med nogen, som har prøvet det før. I virkeligheden er det lige så vanskeligt at undervise i bøn uden at bede, som det ville være at undervise i sang uden at synge. Det er baggrunden for, at undervisningen i konfirmandstuen helt naturligt hver morgen begynder med en kort andagt, hvori bøn indgår som et integreret led. Men kan man

Hvem kan undervise i bøn?

Det kan enhver kristen, som selv kender til at bede. Forudsætningen er, at underviseren er villig til at tænke over, hvad det er man gør, når man beder. Men i virkeligheden er det en dybt personlig sag at skulle påtage sig en sådan undervisning, fordi bønnerne er udtryk for et menneskes helt personlige forhold til Gud. Et menne-

I virkeligheden er det lige så vanskeligt at undervise i bøn uden at bede, som det ville være at undervise i sang uden at synge

skes blufærdighed ved at tale om dybt personlige ting kan blokere for undervisningen. Ganske vist har nogle af os let – måske alt for let – ved at tale om bøn, ligesom nogle af os altid uden tøven kan formulere en bøn. Vi

er ikke uden videre de bedste til at undervise andre. Det kunne være, vi først har brug for at overveje, om vi måske har glemt, hvem den Gud er, vi henvender os til i vores let formulerede bønner. Men der er også dem, der finder det for svært at undervise i bøn, fordi de ikke føler, at de er kommet langt nok på bønnens vej.

At gøre forsøget

Til sådanne mennesker vil jeg sige, at den bedste måde at lære på er at undervise. Man kan så eventuelt forberede sig til undervisningen ved selv at begynde at skrive bønner. Bøn opstår ofte i livets grænsesituationer. Når vi er i nød, kalder vi på Guds hjælp. Når vi oplever livets lykkelige stjernestunder, føler vi trang til at rette vores taknemmelighed imod én, som er større end vi selv. Eller der er situationer, som vi bedst kan bearbejde ved at prøve at give dem udtryk i bønnens sprog. Med sådanne bønner i bagagen kan vi gå til undervisningen. Og så har mange af os oplevet, at det, eleverne kan give os, ofte er overraskende meget mere, end vi kan give dem.

Morgen- og aftenbøn i Luthers Lille Katekismus

Om morgenen, når du står op, skal du gøre det hellige korsets tegn for dig og sige:

I Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Amen.

Derefter kan du knælende eller stående bekende troen og bede Fadervor; hvis du vil, kan du også bede denne bøn:

Jeg takker dig, min himmelske Fader, ved Jesus Kristus, din elskede Søn, fordi du denne nat har bevaret mig fra al skade og fare. Jeg beder dig, at du også denne dag vil bevare mig fra synd og alt ondt, så min gerning og mit liv må behage dig; for jeg betror mig med legeme og sjæl og alt i dine hænder. Lad din hellige engel være med mig, så den onde fjende ikke skal få magt over mig. Amen.

Gå derpå glad til din gerning.

Om aftenen, før du går i seng, skal du gøre det hellige korsets tegn for dig og sige:

I Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Amen.

Derefter kan du knælende eller stående bekende troen og bede Fadervor; hvis du vil, kan du også bede denne bøn:

Jeg takker dig, min himmelske Fader, ved Jesus Kristus, din elskede Søn, fordi du i dag nådigt har bevaret mig. Jeg beder dig, at du vil tilgive mig alle mine synder, hvorved jeg har gjort uret, og at du i nat nådig vil bevare mig; for jeg betror mig med legeme og sjæl og alt i dine hænder. Lad din hellige engel være med mig, så den onde fjende ikke skal få magt over mig. Amen.

Læg dig derpå stille og roligt til at sove

Lær os at bede...

– bøn i konfirmations-forberedelsen

Vi husker med kroppen

Den liturgiske og didaktiske berigelse, som vi i de seneste år har fået gennem semiotikken og den liturgiske teologi, betyder, at interessen for liturgi – bredt forstået – er vokset. Liturgi og form er integrerede dele af forkyndelse og undervisning. For forkyndelsen er ALDRIG uafhængig af formen. Enten forkynder formen med – eller også forkynder den imod. Formløshed er også en form – der betænkeligt ligner ligegyldighed.

Kirkelig undervisning er forkyndelse; den er indlevelse i kristendom; oplevelse af tro. Og det er den vel at mærke ikke alene som formidler af tradition og "spilleregler" – men også som en ansvarlig refleksion over og forandring af kirkens gamle tradition. Præsten eller underviseren er ikke linievogter eller dommer – men snarere spil-fordeler eller spillende træner. Vi må i den kirkelige undervisning lægge vægt på "indøvelse i kristendom". For det er ofte troens praksis, der åbner ind til eftertanke og livets store spørgsmål.

— ” —
Kunne de opleve fællesskab i bøn uden at de blev forlegne?

Det kan også sociologer fortælle os – f.eks. skrev Karen Schousboe d. 19. april 2000 en kommentar i Kristeligt Dagblad med overskriften "De kirkelige dydsmønstre". Kommentaren fortalte om en engelsk undersøgelse, hvis indsigt er, at "det er kir-

kegangen, der fostrer og vedligeholder det kristne livssyn og ikke omvendt".

Det er tydeligt, at det nye konfirmandmateriale tager dette aspekt alvorligt – jeg skal her blot henvise til det fremragende nye konfirmandmateriale "Con Dios".

Fra indlæring til indlevelse

Konfirmanderne skal ikke først og fremmest lære om bøn – de skal lære at bede. Så kommer samtalerne om bøn, forklaringerne og eksemplerne af sig selv.

Det betyder for os undervisere, at vi personligt er "i spil". Værdi-neutral undervisning må man hente andre steder. For mens den traditionelle formidling af viden om bøn kræver hjerne og viden – så kræver bøn også hjerte og krop.

Man kan lære om bøn af en, der ved noget.

Men man kan kun lære at bede af en, der selv beder.

Det betyder ikke at det kateketiske aspekt er uvigtigt – den intellektuelle forståelse af bøn er bare ikke bønnens forudsætning, snarere er den bønnens eftertanke.

Det kræver lidt mod af os som undervisere. At vi står frem og står ved. At vi tør prøve os frem, og gå nye veje.

Det var netop "emnet" bøn, der fik mine øjne op for, at jeg måtte gå nye veje i undervisningen. De mange ark og eksempler og forklaringer nåede ikke længere end til at hænge i luften. Det var ganske enkelt ikke nok, at fortælle og give eksempler

på, at bøn er som et åndedræt. Konfirmanderne måtte opleve det.

Konfirmandernes forudsætning var, at jeg hver gang til vores morgensang bad en fri bøn – ganske kort og meget enkelt formuleret. Så de vidste godt, at bøn er andet end Fadervor.

Fra gudstjenesten kendte de til stilhed i forbindelse med kirkebønnen, og før evangelielæsningen var de vant til, at der blev bedt en ganske kort bøn.

Da jeg efterfølgende spurgte, om de kendte til bøn andre steder fra, svarede flere, at de da kendte det fra mini-konfirmander! Enkelte kendte til bøn fra deres forældre eller bedsteforældre.

Men flere sagde også, at de bad, når de havde det svært. Men de syntes, at det var vanskeligt, og de talte ikke rigtig med nogen om det.

Overvejelser

Konfirmanderne skulle lære at bede... men sådan at de skulle fornemme at bøn er åbenhed og gave – og ikke endnu en præstation. Bøn er personlig – og jeg var bange for at trampe ind over deres blufærdighedstærskel. Kunne de opleve fællesskab i bøn uden at de blev forlegne?

Samværet skulle være præget af enkelhed og tryghed og uden åndelig tvang eller tilrettevisning.

Dog fortalte jeg, hvordan jeg gjorde, når jeg selv gerne ville finde ro til bøn (se nedenfor).

De følgende to eksempler er ganske enkle og ligetil – når man har sluppet blufærdigheden:

Lad os være stille...

"Hvornår har du sidst været stille med vilje?", blev konfirmanderne spurgt en morgen. Det kunne ingen af dem faktisk huske. Jeg fortalte ganske kort, at det var så det, vi skulle være i dag! For der kan gro så meget ud af stilheden.

Hver enkelt fik et hårdt skriveunderlag (mappe med klips), et stykke papir og en blyant.

De fik så at vide, at de skulle gå ind i kirken og finde et sted, hvor de sad så langt væk fra hinanden som muligt.

Lyset i kirken var dæmpet, lysene på alter-

”

Hvornår har du sidst været stille med vilje?

ret tændt, og alt var stille.

Da alle havde sat sig, sagde jeg, at det eneste – og virkelig det eneste – de nu skulle, var at være stille i ét kvarter. De måtte skrive eller tegne, men de skulle ikke. Det, de skrev kunne være deres tanker eller en bøn – det var helt frit. Jeg ville naturligvis gerne se det, de havde skrevet eller tegnet, men de kunne også bare tage det med sig. Det vigtige var stilheden. Selv satte jeg mig med vilje med ryggen til dem – for de skulle have lov til at være alene, uden at der blev holdt øje.

De blev bedt om at sætte sig sådan, at de sad godt, lukke øjnene og trække vejret dybt og langsomt nogle gange, indtil de kunne mærke, at de var faldet til ro.

Der var fuldstændig stille i alle 15 minutter!

Derefter blev lyset blændet op, og vi gik ud, og ind i et nærliggende lokale.

"Hvad syntes I om det?" – og de svarede, at det var fredeligt, man faldt hen, det var svært i begyndelsen, man havde ikke lyst til at "vågne" igen, det var dejligt, lidt uhyggeligt, rart...

"Skete der noget, I ikke regnede med?" – og flere sagde, at de ikke havde regnet med, at det var så rart; de havde tænkt tanker, de ikke havde kendt før. Det var rart at være stille sammen. Og de ville gerne gøre det igen, sagde de.

De fleste gav mig deres tegninger og tekster/bønner til låns. Som de sagde: "du siger det jo ikke til nogen".

Nogle undskyldte, at de ikke havde fået lavet noget... til dem var svaret "jamen du har da lavet noget, du har været stille."

Der var mange gode og smukke bønner imellem, og tankevækkende "bekendelser", udtryk for konkret frygt eller for angst, forbøn for syge, store tanker om liv og det onde og Gud og fremtiden.

Der var beskrivelser af, hvordan det er at være stille.

Der var fantastiske tegninger. Jeg skal forsøge at beskrive en, der gjorde et dybt indtryk på mig: En konfirmanderne, som havde nok at tænke på, tegnede et hjerneformet omrids (og skrev: "min hjerne"), hvori der var en masse krims-krams. Så tegnede han en pil hen til ordet "Gud", og en pil videre til et nyt hjerneformet omrids, hvori han tegnede kors, anker og hjerte og skrev "tro, håb og kærlighed". Andre tegnede det, de var bange for (krig, mørke, død), og nogle tegnede paradisiske tilstande.

Stilheden efterlod en god og åben atmosfære, der gjorde det nemt at tale med konfirmanderne om bøn.

Vi talte om forbøn (hvis jeg bare beder nok... hvorfor sker det så alligevel ikke...)

Vi talte også om at sige tak. Det kan være svært at finde noget at takke for, men man kan beslutte sig for, at man VIL finde 3 ting at sige tak for..... hver dag. Det skærper også sansen for det gode og taknemmeligheden.

Et andet emne var stilheden... at turde give sig ind i stilheden i forvisning om, at Gud var der.

Igen har "Con Dios" et glimrende afsnit om bøn, som jeg fremover glæder mig til at bruge i samtalen.

Eftertanke

Jeg var lettet og positivt overrasket over denne fortættede og åbne oplevelse med konfirmanderne.

Kirkerummet og den enkle liturgiske ramme med tændte lys og de kendte symboler og billeder gav de rigtige forudsætninger – det havde nok ikke været det samme i konfirmandstuen med udsigt til tavle og overheadprojektor i stedet for kors og alterbord.

Enkelheden er vigtig – og trygheden og disciplinen omkring det.

Fadervor – den kender vi godt

"Vi beder Fadervor alt for hurtigt", sagde en konfirmand", vi kan ikke nå at tænke over, hvad vi siger."

Det måtte jo tages alvorligt og tages op.

En morgen bad jeg dem sætte sig ind i kirken, igen langt fra hinanden. De skulle sætte sig i en stilling, de kunne

sidde i længe. Hænderne kunne evt. ligge med håndfladerne opad.

Så skulle de lukke øjnene og trække vejret, ligesom sidste gang.

"Nu skal vi bede Fadervor" sagde jeg. "Men denne gang skal I ikke bede med – og det kommer til at tage rigtig lang tid. Vi vil gøre det på den måde, at bønnes deles op i ganske små dele, og efter hver del holder jeg et halvt minuts pause, så der er plads til jeres tanker"

Efter denne enkle forklaring, sagde jeg: "Lad os være stille for Gud" (en vending de kender fra gudstjenesten), og vi var stille i et halvt minut. Så begyndte bønnes.

Delt op som følger:

Fader...vor

Du som er i Himlene;

helliget blive dit navn,

komme dit rige;

ske din vilje, som i Himmelen, således også på jorden;

giv os i dag vort daglige brød;

og forlad os vor skyld, som også vi forlader vore skyldnere;

led os ikke ind i fristelse,

men fri os fra det onde;

for dit er riget og magten og æren i evighed.

Amen.

- det tog kun 5-6 minutter, men det blev en god "oplevelse"

Vi beder sammen – tanker til overvejelse

Da vi havde bedt Fadervor langsomt, som ovenfor, kom vi til at tale om "faren" ved at kunne en bøn udenad: den kunne blive til en remse, som man ikke tænkte over – men så sagde en af konfirmanderne: "Det er godt at kunne Fadervor udenad – hvis man nu sidder hos en, der skal dø – så skal man kunne Fadervor."

Konfirmanderne oplever, at det at tænde lys i lysgloben hjælper bønnes på vej – og letter det "pinlige" i at bede sammen med andre. Men det kan også være en hjælp, når man er alene.

Hvorfor er det egentlig, at vi her i landet ikke siger "Amen" efter bønnes i gudstjenesten? (indgangs- og udgangsbøn, kirkebøn etc?) – det er meget enkelt, og mon ikke de fleste af os fornemmer, at vi på den måde i højere grad gør bønnes til vores?

Konfirmanderne holder generelt af vekselbønner, nok fordi de inddrages og føler, at de er med i det, og at bøn ikke er noget, der "gøres" et andet sted i kirken.

...og så be'r vi Fadervor i kor...

Som kæp i hjul

Jeg tror, mange kender det, som biskop Søren Lodberg Hvas har beskrevet i sin bog om Fadervor:

"Jeg har hørt mange lange, dvælende personlige bønner med masser af gode ord, indtil den bedende nåede til ende med alt sit eget og kom til slutningen med Fadervor. Så gik det som kæp i hjul. For den bøn sagde jo sig selv!"

Som kæp i hjul går det også, når man siger Fadervor i kor med en flok konfirmander - det her, det kan vi bare! Måske opleves det allertydeligst, når de 9-årige har deltaget i minikonfirmand-undervisningen nogle gange og er blevet kendt med det særlige ritual, som vi i daglig tale kalder "Fadervor i kor".

Så går det virkelig "som kæp i hjul"!

Da jeg var ung (from) spejderleder forekom det mig respektløst, når børns Fadervor i kor blev bedt på den måde - et udtryk for, at bønnen skulle overståes hurtigst muligt. Eller et udtryk for, at det bare var en remse - og remser er skægge, så det er "kun for sjov".

Nu er jeg blevet mere tilbageholdende med at bremse den rytmiske remse - selv om jeg naturligvis stadig mener, det er den voksnes ansvar at signalere respekt og ærefrygt for bønnen og for den Gud, vi beder til.

Men den rytmiske opremsning er jo bare en måde at lære på, sådan som man i århundreder har lært sal-

mevers og tabeller - ved hjælp af rytmen leges ordene nærmest rent kropsligt ind i børnene. Og glæden ved at lære - og ved at have lært, er nærmest ikke til at standse i 9-10 års alderen. Som når minikonfirmanderne knapt kan nå at få sagt "Amen", før det glædesstrålende proklameres: "Nu kan jeg den næsten!"

Af føle sig hjemme

Når jeg holder børnegudstjeneste for små børn, f.eks. fra børnehaverne, beder vi som ved enhver anden gudstjeneste Fadervor. "Dem, der kender den, må gerne sige med," plejer jeg at sige. Bagefter kan man opleve en 4-årigs frydefulde blik og en løftet pegefinger, der insisterer på at blive set og hørt, selv om præsten allerede har løftet armene for at lyse velsignelsen: "Ved du hvad? Den kendte jeg godt!"

Så er der sket noget vældigt stort. Der er et barn, der har oplevet en sammenhæng.

Det lidt fremmedartede kirkerum blev pludselig en ramme, det lille barn kunne føle sig hjemme i - der lød kendte ord herinde, som stod i sammenhæng med barnets øvrige liv.

Og på plejecenteret vågner hun pludselig op, den gamle kone, der ellers sidder og blunder i sin stol under gudstjenestens salmer og prædiken, - ved Fadervor vågner

"Det er svært men nu kan jeg næsten" (Foto Benthe Kleon Jeppesen)

hun op og siger højtlydt og eftertrykkeligt med på ordene. For dem kender hun. Midt i en verden, der er blevet så forandret og forvirret, at hendes trætte hjerne har opgivet at følge med længere, møder hun pludselig det kendte, det trygge igen - en hilsen fra mors aftenbøn på sengekanten eller et minde fra barndomstidens morgensang i skolen. Der er noget i denne verden, som hun stadig kan genkende. Der er stadig en helle, hvor hun kan føle sig hjemme - et lille fristed til hende på jorden.

Sammenhæng, forbundethed, hjemlighed...

Når Fadervor på den måde skaber en tryghed og et tilhørsforhold for mennesker i mange forskellige aldre og livssituationer, så er det ikke bare et spørgsmål om psykologi og ritual. Det ligger også i bønnens indhold og væsen. Så når man begynder at beskæftige sig med indholdet i Fadervors bønner (- og gør det endelig! Igen og igen - i alle aldre - der er en rigdom at hente!) så bliver man yderligere bestyrket i sin kærlighed til denne velsignede bøn. Her møder mennesket sin Gud - himmel møder jord - den sorgfyldte finder trøst - den trætte finder hvile - og det udsatte, sårbare barn møder sin himmelske, kærlige far. Og i Fadervor møder vi hinanden - som ovenfor beskrevet. Her skabes et fællesskab, som vi måske ikke vidste, vi havde, før de kendte ord bliver sagt: "Og så beder vi Fadervor i kor..."

Fadervor – et velsignet mødested

Når vi beder Fadervor, møder vi Gud - og Gud møder os. At bede er ikke bare at sige ord - det er også at blive hørt. Der er én, som lytter.

Gud er til stede i bønne for at tage angsten og frygten fra os. Så snart, vi begynder at bede, taler Gud til os: "Vær tryk, mit barn, jeg er her allerede, i færd med at sende dig det, som du trænger til."

Fadervor skal ikke først og fremmest gøre Gud opmærksom på vores frygt.

Den skal først og fremmest gøre os opmærksomme på, at vi ikke er ladt i stikken.

Himmel møder jord

Fadervor er udtryk for, at de jordiske problemer kommer Gud ved. Ofte bilder vi os ind, at vores tro er en særligt, afsondret del af livet, der ikke har noget med resten at gøre. Vi tænker ved os selv: "Ja, vi burde nok også huske Gud lidt mere, i stedet for at gå så meget op i de daglige genvordigheder."

Fadervor lærer os, at Gud husker os midt i hverdagen.

At bede er ikke at lægge hverdagen til side for i stedet at tænke på Gud. Nej, at bede er at lægge hele sin hverdag med sorger og bekymringer, glæder og håb ind i ordene i Fadervor.

Barnet møder sin kærlige far

Fadervor udtrykker det forhold, Jesus havde til sin far. Hele Jesu liv afspejler en tryghed og en selvfølgelighed i forholdet til Faderen. Al magt og al sikkerhed gav han afkald på - for han levede i fast tillid til, at for ham ville det hele ende hos Gud. Også selv om vejen gik gennem lidelse og smerte. Selv i gudsforladtheden på korset var det dog Gud, han råbte til... Og han døde med ordene: "Fader, i dine hænder betror jeg min ånd."

I Fadervor tilbydes mennesker at hvile i den samme tryghed og ro, som Jesus havde.

Vi bæres af den tillid, som bar Jesus selv gennem liv og død, ja, helt ind i opstandelsen.

Gå i gang

Ovenstående er tænkt som en opmuntring og opfordring til at gå i gang - med at lære så mange børn som muligt at sige Fadervor. Men også som en opfordring til fortsat at grunde over indholdet i de kendte ord - både personligt og i undervisningen. Nedenstående litteratur har inspireret mig til denne lille artikel og til mit daglige liv med Fadervor både i arbejdsliv og bønsliv.

Martin Luther: Den lille katekismus

Niels Henrik Arendt og Agnete Brink: En lille bog om kristendommen. (Afsnittet om Fadervor). Anis 1996.

Broder John, Taizé: Fadervor (oversat af Gottfried Grünewald). Unitas Forlag 1995.

Søren Lodberg Hvas og Esben Hanefelt Kristensen: Bogen om Fadervor. Det danske Bibelselskab 2004.

Gerhard Pedersen: Glæden ved stilheden. Unitas Forlag 1989.

Minikonfirmander lære at bede

En undervisningserfaring

Michael Wæver er diakon tilknyttet Den danske Diakonissestiftelse og bor i Vejle. Sidste år medvirkede han ved undervisning af minikonfirmander ved Skt. Nicolai Kirke og fortæller her om den dag, hvor han skulle lære dem at bede. Det var 3. eller 4. undervisningsdag i forløbet.

Fadervor var allerede på plads fra 2. undervisningsdag. Den var gennemgået og lært udenad. Nu skulle de lære noget om at bede med egne ord. Michael og de øvrige medvirkende (to frivillige og en sognemedhjælper) lagde vægt på, at børnene skulle opleve det som en slags gudstjeneste, og man gjorde meget ud af at få en smuk og alvorlig stemning i rummet. Det fremgår af omstående plan for dagen.

Rummet var Vejles store Sct. Nicolai Kirke, hvortil børnene (16 stk.) hentes i bus fra Damhavens Skole. Hele forløbet varede tre timer.

Ved ankomsten fik børnene navneskilte og blev ført op i Søndre korsarm. Faste pladser skulle dæmpe mulig uro. Gudstjenestepreget blev fra begyndelsen anslået bl.a. ved, at der på et bord tændtes tre symbollys, små alterlys, for Faderen, Sønnen og Helligånden. Treenigheden blev kort forklaret.

Efter servering af saftvand og boller lagde Michael op til samtale om "at bede om" og om "at sige tak" og om den frie bøn. Her er stikordene til hans oplæg:

At sige tak

"På ferie hos min faster og onkel. Sommerhus uden tv, strand, bål, snobrød, telt, historier. Bedste ferie nogensinde. Da jeg kom hjem, fortalte jeg alle om, hvor godt det havde været. Men efter et stykke tid

kom jeg i tanker om, at jeg jo ikke havde fået sagt tak. Så jeg ringede til dem og sagde tak. Og faktisk blev jeg endnu mere glad for ferien, da jeg endelig havde fået sagt tak til min faster og onkel.

På skovtur med mine forældre og søskende. Frokost ved en skovsø. Pludselig opdagede jeg tre rådyr stå og græsse ved bredden på den anden side af søen. 'Har I set de rådyr derovre?' sagde jeg til min familie. 'Synes I ikke, de er enormt flotte?' – 'Jo,' sagde min far, 'det kan vi takke Gud for.'

Hvad tror I, han mente med det?

Hvad kunne I få lyst at sige Gud tak for?"

At bede om

"På min skolevej var der en hund i haven ved et bestemt hus. Den gæde altid ad mig og så rigtig godt arrig ud. Jeg var bange for den, selv om den stod bundet til et træ med en jernlænke. Jeg bad derfor min mor, om hun ville følge mig i skole. Det ville hun godt. Sammen med min mor følte jeg mig altid tryk og var slet ikke bange mere. Nu hvor jeg er voksen, kan jeg stadig godt være lidt bange for arrige hunde. Min mor har jeg ikke længere, men så beder jeg Gud, om han vil følges med mig, når jeg møder en arrig hund.

Er der nogen af jer, der har prøvet at bede Gud om noget?

Hvad kunne I tænke jer at bede Gud om?"

Børnene svarede ivrigt på spørgsmålene og tænkte med. De emner, de foreslog at takke for eller bede om, blev skrevet på to store røde hjerter af pap, som var fremstillet

til formålet. Naturligvis skal bønner skrives på et hjerte – de kommer jo fra hjertet og udtrykkes med hjertet.

Hjerter var det også, børnene nu fik udleveret som bønnesedler. Røde hjerter med guldsnor på. Børn forstår godt det signal, der ligger i, at underviseren har gjort sig umage med de fysiske forhold. Intuitivt fatter de, at det med bøn kun kan fattes, hvis mange sanser tages i brug. Børnene fik nu besked om, at på disse bønnesedler skulle de hver skrive to bønner til Gud: På den ene side en tak, og på den anden side noget, de ville bede Gud om. Det blev oplyst, at alle bønnerne senere ville blive læst op for hele gruppen. Og de fik tilbud om hjælp til at skrive, for en del af dem var ikke så dygtige til det.

På forhånd havde Michael og de andre medarbejdere haft nogen tvivl om det rigtige ved, at bønnerne skulle læses op. Ville nogle af børnene holde sig tilbage af frygt for at blive til grin? Denne bekymring blev gjort til skamme. Børnene skrev meget åbenhjertigt, og ved den senere oplæsning var der ingen antydning af drilleri. Det er Michaels vurdering, at dette kun lykkedes, fordi man havde brugt så megen opmærksomhed på at bygge en ægte gudstjenestestemning op. Børnene var meget seriøse og andægtige.

Det hjalp også meget på roen og alvoren, at organisten flere gange spillede stille, når der ikke skulle siges noget. Musikken gav ikke plads for uro og rastløshed, men holdt den gudstjenstlige atmosfære levende.

Efter at de havde skrevet på bønnesedlerne, gik hele flokken i procession fra korsarmen frem til kirkens lysglobe, med Michael i spidsen for at holde et jævnt tempo. Herunder spillede organisten.

Alle satte sig rundt om lysgloben. Bønnesedlerne blev lagt i en kurv, og et klæde lagdes over den.

Nu skulle der egentlig have været noget med sang, men det var tydeligt, at børnene gerne ville frem til, at deres bønner blev læst op, så man gik direkte i gang med det.

En af de frivillige gik rundt med kurven. Hvert barn tog en bønneseddel under klædet uden at se på den.

Oplæsningen foregik som ekkobøn – en voksen læste først stille, barnet gentog højt. Dette på grund af varierende læse- og skrivefærdigheder. Dog insisterede en del børn på, at de selv ville læse højt.

Også under oplæsningen spillede organisten stilfærdigt – stemmerne kunne godt høres alligevel, men musikken opsugede den smule uro, der måtte være i rummet. Det var kun en smule, for børnene var meget koncentrerede og nærmest højstemte.

Også de voksne havde på lige fod med børnene skrevet bønner, som blev læst op.

Ved at lade andre læse de personlige bønner op, føjedes endnu et aspekt til forståelse af bøn: forbønsaspektet!

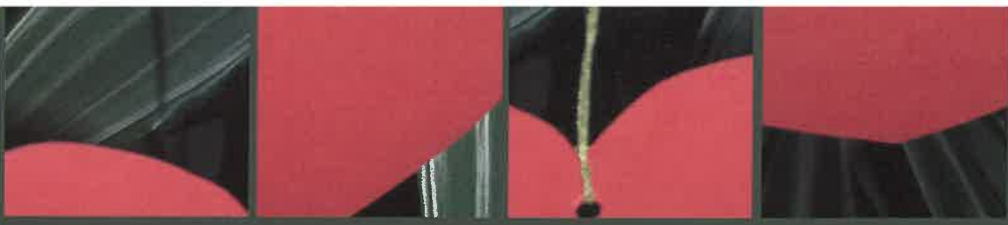
Bønnerne samledes i kurven igen, før man sang en salme. Og først nu kom bibelteksten – en genfortælling af lignelsen om farisæren og tolden efter Tine Lindhardts børnebibel. Der var i forvejen opstillet figurer, som forestillede de to. Fordelen ved at vente med den bibelske tekst til nu var, at børnene havde personlige erfaringer at knytte til ved, da de hørte om de to mænds bøn. Således kom lignelsen til at virke meget mere vedkommen, end hvis de havde hørt den først. Det viste sig også under den gode samtale, der kom i stand efter genfortællingen. Børnene udtalte sig begavet om, hvad Jesus havde ment med lignelsen.

Nu fulgte en kort snak om fadervor og om stillebøn. Michael forklarede, at hvis man ikke kan finde på ord til en bøn, kan man altid bruge fadervor. Kan man heller ikke huske fadervor, kan man bare sidde helt stille og være "i bøn"; det kaldes stillebøn, hvor man bare tænker på det, man gerne vil have skal ske, eller det man har at sige tak for.

Før alle bad fadervor sammen, lærte Michael børnene at tegne korsets tegn for sig selv. Han sad ned sammen med dem og fortalte om forskellig brug af korstegning, ved nadver, velsignelse eller fadervor. Lærte dem at gøre det: Med de tre første fingre (for treenigheden) tegner man et kors fra pande til brystben og derefter fra venstre til højre. Øvede det et par gange. Så bad de fadervor i kor, og derefter tegnede de korset for sig selv. Og de bad rigtigt og var meget alvorsfulde.

Efter at have sunget "Måne og sol" gik alle i procession (med orgelledsagelse) tilbage i korsarmen, hvor bønnesedlerne blev hængt op på en stor opslagstavle. Børnene fik nu en blank bønneseddel, igen et fint rødt hjerte med guldsnor. Den kunne de, forklarede Michael, skrive deres helt personlige tak og bøn på og måske hænge den over deres seng eller lægge den på et privat sted.

Michael har fremstillet nogle smukke bogmærker med fadervor. Børnene skulle have haft et hver med hjem som hjælp til at lære det udenad, fortalte han dem til sidst. Men eftersom de allerede kunne fadervor så godt, behøvede de ikke fadervor-bogmærket til at springe dem i øjnene. Naturligvis bøjede han sig for deres protest, og nu har de formentlig fadervor liggende i deres yndlingsbøger derhjemme.

Program for dagen

Kl. 10.30

Opstilling i Sct. Nicolai Kirke.

Husk dukker, klæder, bønnekurv m. klæde, kerter, bønnesedler, blyanter, tusch, nåle, tape, 2 store hjerter, arbejdsmapper, hvidt bordpapir, bogmærker

Kl. 11.30

Afhentning i klassen med bus

Kl. 11.45

Ankomst til kirken

- Stiller op i våbenhuset, får navneskilte udleveret
- Går op i sdr. korsarm, får faste pladser. MW sidder blandt drengene
- Tænde symbollys
- Bordsang: Glædens Herre
- Saftvand & boller
- Aflevere stearinstumper
- Afrydning på højskolevis
- Synge et par sange
- Samtale om "at bede om" og "at sige tak" samt fri bøn
- Udlevering af bønnesedler til børnenes egne bønner

Kl. 12.20

Minigudstjeneste

Stole i halvcirkel omkring lysgloben – husk arbejdsmapper

- Børnene går i enkeltrække fra sdr. korsarm til lysgloben, mens Erik præluderer. MW går forrest.
- Den personlige bøn lægges i bønnekurven. Børnene sætter sig.
- Oplæsning – ekkobøn – fra bønnekurven (klæde over) og lystænding, mens Erik spiller svagt på orglet.
- Genfortælling af "Lignelsen om farisæeren og tolderen"
- Ud fra dukkeopstillingen samtales med børnene om, hvad Jesus vil fortælle med lignelsen.
- Snak om fadervor og stillebøn
- Fadervor – korstegning
- Salme: Måne og sol. Erik spiller
- Hænge hjertebønner op i korsarmen, mens orglet spiller.

Kl. 13.00

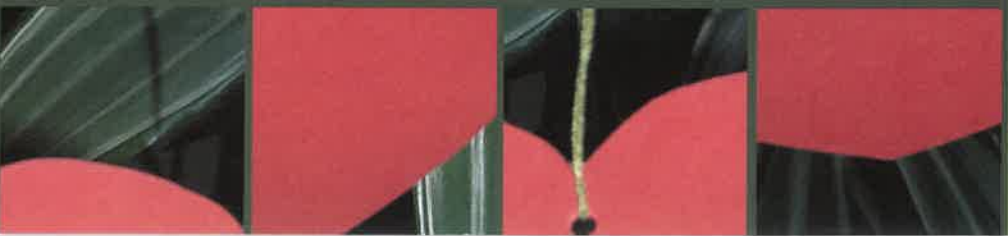
Opdeling i 2 hold:

- Kirketårn – klokker og kirkespil – aftales nærmere m. Erik
- Navneleg i korlokalet – husk navnelister og tørklæde

Kl. 14.50

Udlevering af blanke bønnesedler og slik

Afhentning i bus

Den kristne bøn

Bønnen som samtale med Gud

Bønnen er en måde at tale med Gud på. Og måske findes der i grunden ikke andre måder. Når vi taler med hinanden, færdes vi i forskellige genrer. I en almindelig dialog bevæger samtalen sig frem med bidrag fra begge deltagere. Disse er ligestillet og har – i hvert fald i princippet – lige ret til at føre deres holdninger og indsigt i marken. Hvis parterne ikke er ligestillet, f.eks. børn overfor forældre eller ansat overfor arbejdsgiver, så stiller samtalen sig anderledes. Derfor giver det mening at bruge bønnen, som f.eks. når børn beder (plager!) far og mor om et eller andet. Men både i dette tilfælde og i forholdet arbejdsgiver/arbejdstager er forholdet ikke helt asymmetrisk eller ulige. Begge parter har visse rettigheder overfor hinanden.

Når vi taler om bøn til den almægtige Gud, himlens og jordens skaber, så er der derimod ingen rettigheder på menneskets side. Det kan håbe på Guds kærlighed, overbærenhed, tilgivelse etc., men det har ikke noget krav på det. I Biblen finder vi ganske vist både i Det gamle og Det nye Testamente pagtstanken klart frem ("testamente" betyder faktisk pagt, overenskomst), men det er altid en meget ensidig pagt, som Gud slutter med os. Om vi underskriver den, gør ikke megen forskel, for vi er forpligtet på den under alle omstændigheder, for sådan har Gud bestemt det, uanset hvad vi vil eller ej.

I dette ydmyge forhold, hvor man altid står med hatten i hånden, træder bønnen frem som den genre, hvori man henvender sig. Bruges andre henvendelsesformer, som forudsætter en eller anden form for ligestilling, melder det komiske sig meget hurtigt. Som f.eks. i hele den genre af historier, som handler om elefanten og musen. Hvor ser du dog lille og ubetydelig ud, siger

elefanten til musen, som svarer: ja, men jeg har også lige været syg!

Hertil kan man som særegent for bønnen som kommunikation fremføre det snusfornuftige at man normalt ikke taler om folk, der er tilstede – det er i hvert fald ikke høfligt. Det gælder både i almindelig omgang og i særlige situationer. Læger taler f.eks. latin i patientens påhør for ikke at overtræde denne regel. Det lader sig imidlertid ikke gøre med Gud, som jo altid er tilstede. Det udelukker naturligvis ikke, at man også taler om Ham, men der er noget mærkeligt indholdstomt ved det. Man gør det da derfor også ved teologisk at tale om gudsbegrebet og om hvordan det indgår i et samlet tankesæt. Eller man taler psykologisk ved at undersøge gudsforestillinger og deres påvirkning af sindet eller af vore reaktionsmønstre.

Men om Gud som levende og mægtig realitet kan man i virkeligheden ikke tale. Man er nødt til at tale til ham, og her er bønnen den vigtigste taleform. Man kan også bruge kærlighedens eller hadets eller vredens sprog, men stadig er det i tiltalens form. Det samme gælder når Gud taler til os. Hvad Han måtte sige til sine engle om os, kan vi ikke høre, og det kan vi i virkeligheden kun, når han taler til os. Det kan vi så fortælle videre til andre, enten ved at gengive vore personlige erfaringer eller ved at fortælle mere alment – og det er bl.a. det en prædiken består i. Sprogligt har begge dele karakter af et vidneudsagn, hvor man fortælle hvad man har set eller hørt

Bønnen som noget indre

Der skal være overensstemmelse mellem det indre og det ydre. Det første er det fundamentale, mener Monrad i sin bog "Fra bønnens verden" (1876): Hvis man ikke har den indre tro og kærlighed, så nytter det ikke no-

get. Og det kan ikke komme udefra. Man kan godt nyde gudstjeneste, prædiken etc, men det kan være farligt, fordi man så lader sig rive med af følelser og fantasi. Så bliver det som "ved god musik, et fortrinligt skuespil, et ypperligt maleri, en ædel statue. Men det åndelige står langt over dette. Det bygger på "Indbildningskraften", som skal bruges rigtigt, nemlig til at "lade Guds Aabenbaringer i Fortiden blive nærværende i Nutiden..." (127-128). Tilsvarende må man heller ikke bede af vane, for så bliver bønnen mekanisk.

Denne voldsomme vægt på det indre hører det 19. århundrede til – og er dukket op igen i vor tid i form af en ny åndelighed, bl.a. repræsenteret ved New Age. Man kan sikkert i et vist omfang betragte Martin Luther som faderen til det, når han f. eks. i "Om et kristenmenneskes frihed" understreger at friheden skal søges i det indre (tanker er todfri) og i motivet, men ikke i resultatet: Gode gerninger gør ikke en god mand, men en god mand gør gode gerninger. Det er altså ikke gerningen selv, men dens indre baggrund, der afgør dens kvalitet. Derfor kan man heller ikke kalde en gerning for god eller ond, for man kan ikke se ind i mennesket og klarlægge dens baggrund. "Derfor er Skæbnerne, der rammer de enkelte eller de store Samfund, usikker og famlende; Udbyttet for det indre Sjæleliv finder ej Plads i Historien." (Monrad)

Bønnen i det ydre

I vor postmoderne tid vil man nok tænke lidt anderledes om disse ting. Retorisk forstået går erkendelsesvejen ofte fra det ydre til det indre, fra tungen, der siger ordene og fra øret der hører dem, til hjertet. Filosofisk har englænderen Austin skabt kategorien "performativ", dvs at ordet skaber hvad det nævner. "Jeg lover dig..." er således ikke en rapport om en indre tilstand hos den, der fremsætter løftet, men det er selve løftet, der etableres med udsagnet.

Johannes Værgе, præst ved domkirken i København, hvor man har "natkirke" fortæller udfra sine erfaringer her, at "der kom mange mennesker, med troen på at alt var afhængigt af dem og at de må påtage sig alt. Tynget af skyld og anger og ruelse. Dem bad man udtrykke taknemmelighed i deres bønner og bønnen løsnede op for deres forkrampethed og indadvendthed. Sproget skabte hvad det nævnte og vendte opmærksomheden væk fra dem selv og hen til Ham, og de forstod, at det var Ham der først og fremmest gav."

Retoriske og filosofiske indsigter – foruden sociologiske, etnologiske, strukturalistiske, ritualvidenskabelige o.m.a. – tillægger sproget og derfor også bønnen som formuleret og udtalt, betydeligt større betydning end tidligere. Selvom form og indhold naturligvis ikke kan skilles ad, er det principielt form der kommer "først". Det er i høj grad form, der skaber indhold, og det betyder flere ting:

For det første at det ikke er ligegyldigt, hvad man beder om og hvordan. Selvom motivet eller følelsen bagved måtte være "god", er bønnen ikke båret heraf, men af sin form. Og for det andet kræver bønnen ikke at man er "in the mood", dvs. særlig begejstret, særligt ønskende eller på anden måde uhyre motiveret. Uden at benægte at alt dette kan have sin betydning, er det ikke nok til

at afgøre om man skal bede eller ej. Mindst ligeså vigtigt er vanen, som sikrer at man gør det jævnlige. Eller tidspunktet, f.eks. morgen- eller aftenbøn, bordbøn etc. Og som allerede nævnt: formuleringen af bønnen, hvad enten den synges eller siges, er vigtig. Samt at man be-

der højt og derved lader kroppens ydre præge sindets indre

Men kan man virkelig sige at ordene kommer før indholdet? Hvis dit barn beder dig indtrængende om noget, så er indholdet vel vigtigt – eller hvad. Jo, det er det naturligvis, men barnet har først indholdet på hånden, når det har formuleret sig om – og dermed beskrevet - den situation, det beder udfra. Verbalt eller med gestik.

Denne indsigt er også med til at afdramatisere bønnen. Mange moderne danskere får kvalme ved kirkebønnen og har meget svært ved at bede selv. Noget af denne ideosynkrasi kan formentligt afhjælpes ved at man ikke stiller krav om tro, ægthed, kærlighed, rent hjerte etc. Alt dette møder man (forhåbentligt) i bønnen, men behøver ikke at have det med som forudsætning, inden man går i gang. Bønnen er som en rytter der bærer én af sted.

Bønnen: vi er ikke alene

Mange moderne protestanter vil stå fjernt fra Monrads tanke om efterfølgelse af Kristus. Og han har et helt stykke om at vi skal efterfølge Kristus i alle dyder, først og fremmest kærlighed og retfærdighed. Man vi er en del, som føler at med sådanne ord bilder vi os noget ind, som er helt urealistisk. Og det er sikkert rigtigt. Men hos Monrad ligger også noget andet, som han ikke kan blive træt af at fremhæve, som måske er meget vigtigt

at få sagt til os moderne mennesker, nemlig at vi ikke er alene. I USA mener 75% af befolkningen at de har en skytsengel, som følger dem hvor de går og som de kan henvende sig til. Det kan man smile af, men det er sådan set det, som Monrad søger at vise og levendegøre hos sine læsere. Ikke en skytsengel, men Kristus som er hos os og som vi kan spørge til råds når som helst. Og det er så meget vigtigere, fordi Kristus deler vi med andre, han er åbenbaret os i Biblen og han er derfor langt mere end den personlige skytsengel. Han er "vejen, sandheden og livet" (Johannesevangeliet, kap. 3) og derfor er vi i trygge hænder. Det er den helt grundlæggende forudsætning for at vi aldrig er alene – selvom vi ikke har andre mennesker omkring os.

Et helt grundlæggende træk i moderne livsforfølgelse er jo ellers, at vi er alene. Vi fødes alene og vi dør alene. I den kendte bog, "Den nødvendige smerte", som er den der mere end noget andet står bag udviklingen af moderne sorgterapi i Danmark, fremhæves mærkeligt nok at vi eksistentielt er alene. I de udbredte human ressource-teorier, bl.a. NLP ligger også at man søger ind i sig selv og ens sande væsen og netop ikke udad mod andre. Medmenneskene er sekundære i forhold

til individet, som har sin egen iboende væren. Hvis det virkelig var sådan, ville det være forgæves at oprette sorggrupper, for man ville ikke have noget at give hinanden. Det er faktisk også ganske svært, hvis man skal tro moderne litteratur, religion, kunst, skole som igen og igen har understreget at vi står grundlæggende alene. Det gælder også dagens politik, som har skabt os om til vælgere og kunder hos stat, amt og kommune, hvor vi tidligere var medborgere, der var medansvarlige for liv og trivsel i vor egen egn. Når vi i skrivende stund er i færd med en gigantisk administrativ reform, sker det udfra et ønske om at kunne servicere den enkelte bedre, ikke for at knytte nye bånd mellem mennesker.

Søren Kierkegaard funderede engang over, at man nok kunne holde en hest sammen med en anden, men man kunne ikke være to om at have aktier i det evige liv. Ja, det er jo spørgsmålet om vi ikke kan. Paulus taler om at ikke han lever, men Kristus lever i ham, en tankegang som også Luther har været optaget af. I virkeligheden er det jo også forfærdeligt, hvis man skulle være lukket inde i sit eget lille subjekt. Samtalen med Kristus som dybt fortrolig er en nødvendig og kærdkommen sindsudvidelse og styrkelse af livsgrundlaget.

Juniorkonfirmand Salmebog

Af Niels Christian Kobbegaard

Udvalg af salmer og bibelhistoriske sange til brug i undervisningen af juniorkonfirmanderne. Bogen indeholder 49 salmer og sange og er gennemillustreret i farver. 1/3 er kernesalmer fra Den danske Salmebog, 1/3 er nyere salmer, som de fleste kender, og 1/3 er helt nye salmer skrevet over evangelieberetninger, der bruges i undervisningen.

B-388. Bog. Kr. 120 (150)

FM-CD-388. Dobbelt-cd med de 49 salmer. Kr. 240 (300)

Nat i Betlehem stad

Af Henny Nørgaard, Dorte Troldborg Sandegaard, Tomas Lyng Sandegaard

Nemt og overskueligt krybbespil for 7-11-års børn og juniorkonfirmander. Dialog til børnene, noter til indstudering, tips om organisering, kostumer, rekvisitter, kulisser og sminke.

B-574. Hæfte. Kr. 96 (120)

Jorden skal danse

Rekvirer brochure med inspiration til musikarbejdet med børn og unge i kirken.

Dansk Sang • Tlf. 97 12 94 52 • Fax 97 12 94 55
www.dansksang.dk • master@dansksang.dk

Boganmeldelser

Herre hør vor bøn
– Undervisning om Fadervor
for præster og konfirmander
*Niels Andersson, Christiane
Gammeltoft-Hansen, Bodil
Olesen og Birgitte Thyssen*
Aros Underviser 2004
96 sider

Konfirmanderne ved meget lidt om kristendom, har jeg hørt flere præster sige. Det værste er nok, at mange af dem heller ikke har nogen religiøs praksis. Fadervors bønner er ofte ukendt og nogle ved ikke, hvad det vil sige at bede. Et af formålene med at gå til præst er at blive fortrolig med gudstjenesten, der netop i høj grad er bøn. Hvordan gør præsten så noget ved det? Er det nok at sige Fadervor i kor som en uforståelig magisk remse? I denne bog præsenteres vi for Fadervor som emne for en stor del af konfirmationsforberedelsen. Fadervor er simpelthen temaet for en række meget konkrete forslag til lektioner, der vil skabe både viden, bibelindsigt, dialog og praksis. Bogen giver en grundig og erfaringsbaseret gennemgang af de pædagogiske muligheder med solid teologisk ballast bag. Fadervor bruges som eksemplarisk tekst: i denne bøn kan vi finde alt det, det er værd at vide og gøre som kristen. Hvad indhold angår er denne bog derfor en pædagogisk landvinding for konfirmationsforberedelsen. Den viser, hvordan præsten kan få mest muligt ud af noget af det vigtigste, konfirmanderne bør kende: Herrens bøn. Metodisk er materialet knap så fornyende, jf. nedenfor, men det vil netop derfor være lettere at gå til for mange mere forsigtige undervisere. Den tyske religionspædagog Ingo Baldermann er en vigtig inspiration for bogens forfattere. Han har udviklet en metode til at forbinde udvalgte skriftsteder med pædagogisk refleksion i undervisning. Bogen er bygget op, så hver af Fadervors bønner overvejes pædagogisk, udfoldes i et konkret

undervisningsforslag og ledesages af et opgaveark til konfirmanderne. Gennemgangen af hver bøn rummer en række faste elementer: sproglige iagttagelser om bibelsprog og hverdagssprog, aktualisering, salmer fra den danske salmebog m.v.

Et eksempel: arbejdsforslaget til Fadervors afslutning "For dit er Riget...." (s. 81):

a. Lav en rundbøn. Fadervor fremsiges ved, at hver efter tur siger ét ord. Det er både krævende og morsomt.
b. Gruppearbejde: På syv aflange papskilte skrives Fadervors syv bønner. På tre firkantede skilte skrives ordene riget – magten – æren. Hver gruppe sorterer bønnerne i forhold til begreber. Derefter diskuteres fordelingen.

c. Arbejdsforslag II til dette emne er et opgaveark, der sammenligner Matthus' og Lukas' udgaver af Fadervor. (s.82-83)

Svagheden ved materialet er, at undervisningsforslagene meget let kan blive for sprogligt orienteret, for styret og for stillesiddende. Der er selvfølgelig den idé i det, at bøn netop drejer sig om sprog, og at undervisningen må bære præg af det. Og så er der, som i det nævnte eksempel, også forslag til forskellige måder at bruge bøn på. Der er også en hel del supplerende forslag til film, gruppearbejde og opgaver. Opgavearkene kan kopieres eller downloades i et mere egnet format fra en hjemmeside. Grundlæggende synes jeg, at bogen er bedst til konfirmander i 8. klasse. Denne bog kunne for resten være en af mange gode grunde til at flytte undervisningen til 8. klasse. 8. klasse-forberedelse er en tendens flere steder, men det går langsomt. Principielt kan børn naturligvis undervises på alle klassetrin – undervisningsmetoderne skal bare passe til dem.

Forfatterne foreslår, at man giver deres konkrete forslag en chance, før man blander dem sammen med andre, men selvfølgelig står det derefter enhver frit for at plukke, supplere og forbedre. Hvis man forslag til forbedringer og ændringer, er forfatterne interesseret i at høre om det, så de i givet fald kan lægge dem ud på deres internetside til fri afbenyttelse (s.91).

Kristuskransen

Øvelser i livsmod, livslyst, selvbe-
sindelse og i at leve Gud nær

Martin Lönnebo

oversat af Mogens Miland og

Morten Miland Samuelsen

Unitas Forlag 2003, 92 sider

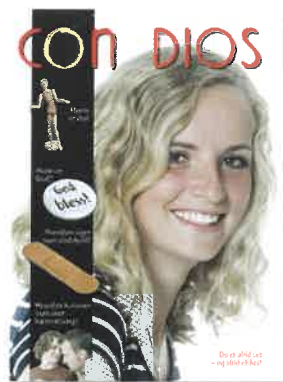
Den svenske biskop Martin Lönnebo har udviklet en bedekrans, der samtidig er et originalt pædagogisk redskab til indøvelse i bøn og centrale bibelske tankegange. Kransen hedder på svensk "frälsarkransen", der både kan oversættes som frelserkrans og som redningskrans. Her er så valgt den norske betegnelse "kristuskrans".

Kransen følger med bogen. Hvis kransen bruges i undervisningssammenhæng, kan man vælge at lade deltagerne selv samle kransen ud fra indkøbte poser med perler. Kristuskransen er for øjeblikket ved at finde samme anvendelse blandt danske konfirmander, som det er sket i de andre skandinaviske lande.

Kransen er ikke en rosenkrans, hvor bønner fremsiges på stribe. Det er snarere en slags meditationsredskab. Mens man holder på en bestemt perle, kan man knytte bønner, sange og tanker til netop det tema, denne perle står for. Perlerne er følgende: Den gyldne perle = gudsperlen, de aflange, rå træperler = stilhedesperlerne, perlemorperlen = jeg-perlen, den hvide perle = overgivelsesperlen, den runde træperle = ørkenperlen, den blå perle = bekymringsløshedesperlen, de to røde perler = kærlighedesperlen og offerperlen, tre små perlemorsperler = hemmelighedesperlerne, den sorte perle = nattens og dødens perle, den hvide perle = opstandesperlen. Perlerne kan være disposition for gennemgang af Jesu liv eller tematisk knyttes til faser i et menneskes liv.

Kristuskransens bruges ved, at man holder på en perle og samler opmærksomheden om det, den henviser til. Det har vist sig at være værdifuldt for så forskellige målgrupper som religiøst søgende mennesker, indsigtfulde teologer, udviklingshæmmede, adspredte mini-konfirmer og urolige konfirmander!

Den lille bog, som i øvrigt kun er en af flere bøger om kransen, giver enkle, men gennemtænkte overvejelser over kransen og dens brug. Oversætterne har bearbejdet bogen, så de danske traditioner for bønner og salmer inddrages. En virkeligt nyt pædagogisk redskab i dansk sammenhæng – men det kræver, at en underviser tør kaste sig ud i det uden sikkerhed for resultatet. Men det er vel i grunden hvad både bøn og undervisning handler om!

Con Dios

elevbog + undervisningsvej-
ledning

Johan og Kristina Reftel

oversat af Camilla Sløk

redigeret af Inge Lindhardt

Aros underviser 2004

138 + 186 sider.

Der er langt mellem nye, danske konfirmandmateriale, så Con Dios tiltrækker sig stor opmærksomhed. Det drejer sig om en bearbejdelse af et svensk konfirmandmateriale, men der er i vid udstrækning taget hensyn til danske forhold. Lidt morsomt, at materialet har en spansk titel, men det er måske af angst for, at det ville se alt for fromt ud, hvis der stod "Med Gud".

Teologisk set er der meget "mainstream" over materialet. Velafbalancerede, bløde og åbne formuleringer. Fromhed er der hverken for lidt eller for meget af. En venlig, imødekommende folkekirkelighed præger det hele. Der står hverken Grundtvig eller Indre Mission som usynlig overskrift over materialet.

Pædagogisk set er der også lidt for enhver smag. Alligevel vil Con Dios være en pædagogisk øjeåbner for mange præster. I undervisningsvejledningens indledning står der, at materialet lægger vægt på konfirmandernes involvering i undervisningen, forsøger at tage konfirmanderne alvorligt ved at tage fat på de emner, som fylder i konfirmandernes liv (kærester, familie, tvivl) og prøver at bruge humor, fordi den åbner døre, som ingen andre kan åbne. Det er helt rigtigt set. Det er fristende at fortsætte tidligere tiders autoritære katederpædagogik i konfirmandstuen med det resultat, at det at gå til præst bliver lig med elevuro eller kedsomhed. Især fordi konfirmanderne er vant til en anderledes varieret pædagogik i folkeskolen. I Con Dios er der en hel del gode og underholdende forslag til aktivering og ansvarliggørelse af konfirmanderne. Der er ideer om, hvordan konfirmanderne bogstaveligt kommer ud på gulvet og får kroppen med i læringen. Det er udkast til igangsættende spørgsmål, som konfirmanderne kan tale videre om. På den måde kan materialet være med til at pege på vigtigheden af andre pædagogiske metoder end præstens ordstrøm.

Konfirmandundervisningen er et "rum for forkyndelse", hedder det, "tro og gudsforhold hører med i fortrolighedens rum – ikke kun som vidensbaseret, men også som erfaringsbaseret formidling". (s.7) På den

måde udtrykker Con Dios det paradigmeskifte, der er sket i både skolens og kirkens virksomhed. Skoleloven fra 1975 lagde meget vægt på kundskab og orientering, mens den nuværende skolelov fra 1993 supplerer kundskab og orientering med erfaring, aktualisering og personligt engagement. Tilsvarende har kirken også forladt opfattelsen af, at der ingen principiel forskel var på undervisning i skolen og i kirken (Andreas Davidsens konfirmandmaterialer fx). Nu er det alment accepteret, at gudstjeneste og forkyndelse er det rum, konfirmationsforberedelsen bevæger sig i, og at underviseren og konfirmanderne selv må komme personligt på banen med fx deres gudstro og bønsspraksis. Berøringsangsten overfor det spirituelle er på retur.

Con Dios er så omfattende et materiale, at det er nødvendigt for underviseren at træffe valg. Det er umuligt at få det hele med, og det er bestemt heller ikke meningen, siger undervisningsvejledningen. Pluk ud, vælg, tag emnerne i den rækkefølge, du selv ønsker det. Lad endelig være med at opfatte bogen som et "stof", der skal "nås" og nås i den foreslåede rækkefølge. Folkekirken har som bekendt ingen klare mål for pædagogikken, endsige undervisningsplaner. Der er "kun" to ting, der skal arbejdes på: fortrolighed med den kristne børnelærdom og folkekirkenes gudstjeneste. Det kan lade sig gøre med meget lidt stof – hvis det er velvalgt! Eller sagt med et pædagogisk kodeord: KISS, dvs. keep it small and simple.

Nu kan man diskutere, om det overhovedet er nødvendigt at have undervisningsbøger til konfirmander. Som sagt er det ofte undervisningsmetoderne og ikke materialerne, der skal fokuseres på. Men hvis man vælger at købe bogen som gave eller som klassesæt, er der virkeligt noget at se på: iøjnefaldende fotos, selvom kritikere har sammenlignet layoutet med et "dameblad". Det er nu ingen skade til, at bogen er værd at se på, og skulle konfirmanderne blive så opslugt af bogens billeder i ti-

men, at de vil have bogen med hjem til låns, vil det kun være et positivt signal.

Con Dios er ikke kun en billedbog, tværtimod er der temmelig meget tekst. Men konfirmanderne behøver jo heller ikke læse hverken det hele eller halve. Måske er der også lidt rigeligt med fakta i bogen, fx i afsnittet om Biblen. Det kan ikke være meningen, at vi skal nå alt det, som forældre og skole måtte have forsømt.

Hvilken alder er bogen bedst til? Bogen er som sagt svensk, og de svenske konfirmander er ældre end de fleste danske. Selv om bogen – i udvalg – kan anvendes til en dansk 7. klasse, vil jeg gætte på, at udbyttet bliver større i 8. klasse. Men det kan jo komme an på en prøve.

Tager dette materiale så hensyn til, at piger og drenge ikke altid er glade for samme slags undervisning? Ved første øjekast kan det se ud som det, onde tunger kalder "pige-pædagogik" dvs. meget snak og meget stillesiddende. Men det kommer helt an på, hvordan materialet bruges. Der er også mange gode forslag til "action", som mange drenge sætter pris på. Og så er det jo ikke forbudt at bruge endnu mere "action" i sin undervisning end bogen foreslår...

Jeg kan varmt anbefale at tage Con Dios med i sine overvejelser om en bedre konfirmationsforberedelse, men – for nu at skære det ud i pap endnu engang – det vigtigste er først at planlægge, evaluere og overveje metoder og mål. Først derefter giver det mening at vælge materialer og vælge ud af dem. Konfirmationsforberedelsen forbedres ikke automatisk af et smartere bogmateriale. Det vigtigste ved dette materiale er dybest set, at det gør opmærksom på, at der er flere pædagogiske metoder. Det er ikke gjort med at læse tekster og se på billeder. Underviseren skal vælge, vrage og variere.

**Kirken Underviser ønsker alle
læsere en glædelig jul og et
godt nytår!**

TEOLOGISK PÆDAGOGISK CENTER LØGUMKLOSTER

(Præstehøjskolen/Folkekirkens Pædagogiske Institut)

Kirkeallé 2 • DK-6240 Løgumkloster • Telefon 74 74 32 13 • Telefax 74 74 50 13

E-mail: tpc@km.dk

Hjemmeside: www.locus-dei.dk

Oplysninger om program og om de enkelte kurser fås ved henvendelse til TPC.

Ansøgningsfrist: 3 måneder før kurset.

Konference om dåbsoplæring (06/05)

For præster og andre interesserede

Ved rektor Eberhard Harbsmeier og sognepræst Birgitte Thyssen

- 12.-14. januar 2005

Fortællekursus (15/05)

For præster, sognemedhjælpere og andre kirkelige medarbejdere samt lærere

Ved fortæller Dorte Futtrup og lektor Finn Rosenberg

- 7.-11. februar 2005

Æstetik og kristendom (15a/05)

For lærere, præster, sognemedhjælpere og andre kirkelige undervisere

Ved pæd.konsulent Torben Ulrik Nissen og lektor Marie K. Monrad

- 9. februar og 10. maj 2005 på Statens Pædagogiske Forsøgscenter, Rødovre

Kirken og en masse medier (76/05)

For præster, sognemedhjælpere, menighedsrådsmedlemmer og andre, som arbejder med sognets eksterne kommunikation

Ved direktør Simon Kangas Larsen og lektor Marie K. Monrad

- 8. marts 2005 på Det Teologiske Fakultet, Aarhus Universitet

Passionsmusik (21a/05)

For alle interesserede, fri adgang

Ved Forum for Musik og Teologi og TPC Løgumkloster

- 15. marts 2005 kl. 14.00 i Vor Frelzers Kirke, København

Sang - hvad gør det godt for? (22/05)

For præster, organister og andre interesserede

Ved Forum for Musik og Teologi og rektor Eberhard Harbsmeier

- 29. marts 2005 i Mølholm Kirke og Sognegård, Vejle

Børne- og ungdomsgudstjenester (25/05)

For præster, sognemedhjælpere og andre undervisere i kirkelig undervisning, samt menighedsrådsmedlemmer og lærere

Ved lektor Finn Rosenberg

- 4.-8. april 2005

Pilgrimsvandring - krop og spiritualitet (29/05)

For præster, kirkelige medarbejdere og andre initiativtagere, der ønsker en systematisk teologisk og praktisk indføring i pilgrimsvandring

Ved fhv. rektor Jens Kristian Krarup

- 18.-21. april 2005

Landskursus for sognemedhjælpere (33/05)

For sognemedhjælpere

Ved lektor Marie K. Monrad

- 23.-25. maj 2005 i Roskilde